

Мова і культура

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Випуск 8

ТОМ

VI/2

Институт филологии
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко
Институт языковедения им. А. А. Потебни НАН Украины
Институт психологии им. Г. С. Костюка АПН Украины

*****

СЕРИЯ «ФИЛОЛОГИЯ»

Научное издание

«ЯЗЫК И КУЛЬТУРА»

Выпуск 8

Том VI
Часть вторая

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА В КОНТЕКСТЕ КУЛЬТУРЫ

Издательский Дом Дмитрия Бурого
Киев 2005

УДК 80 + 008] (082)

ББК 81я 43

М 74

М 74 МОВА І КУЛЬТУРА. (Науковий щорічний журнал). – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2005. – Вип. 8. – Т. VI. Ч. 2. Художня література в контексті культури. – 228 с.

Видання зареєстроване Державним комітетом
інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.
Свідоцтво КВ № 4332 від 27.06.2000 р.

Засновник:

Фонд розвитку культури і мистецтва «ПАРАД ПЛАНЕТ»

Видається за рішенням Вченої ради
Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України від 1.06.2000 р.

Головний редактор Д. С. Бураго

Редакційна рада:

д-р філол. наук, проф. *А. Й. Багмут*; д-р філол. наук, проф. *В. М. Брицин*; д-р філол. наук, проф., академік АН ВШ України *Ю. Л. Булаховська*; д-р філол. наук, проф. *О. П. Воробйова*; д-р філол. наук, проф., академік АН ВШ України, заслужений працівник ВШ України *М. О. Карпенко*; д-р філол. наук, проф. *Т. В. Клеофастова*; д-р філол. наук, проф. *Ю. І. Корзов*; д-р філол. наук, проф. *Н. В. Костенко*; д-р філос. наук, проф., заслужений діяч науки і техніки України *С. Б. Кризький*; д-р філол. наук, проф., член-кор. НАН України *Н. Є. Крутікова*; д-р філол. наук, проф. *А. К. Мойсієнко*; д-р філол. наук, проф. *Ф. О. Нікітіна*; д-р філос. наук, проф., академік НАН України *О. С. Онищенко*; д-р пед. наук, канд. філол. наук, проф. *Г. В. Онкович*; д-р філос. наук, канд. істор. наук, проф. *Ю. В. Павленко*; д-р філол. наук, проф. *Г. Ф. Семенюк*; д-р філол. наук, проф., академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України *В. Г. Склярєнко*; д-р філол. наук, проф. *О. С. Снитко*; д-р філол. наук, проф. *Е. С. Соловей*; д-р психол. наук, проф., член-кор. АПН України *Н. В. Челєсова*.

УДК 80 + 008] (082)

ББК 81я 43

Рецензенти:

д-р філол. наук, проф., академік НАН України *Д. В. Затонський*

д-р філол. наук, проф. *Н. Г. Озерова*

канд. філол. наук, доц. *П. П. Алексєєв*

Видання затверджено ВАК України:

Постанова президії ВАК України від 8.11.2000 р. № 1-01/9 (літературознавство);

Постанова президії ВАК України від 13.12.2000 р. № 2-01/10 (мовознавство).

© Інститут філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, 2005

© Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 2005

© Видавничий Дім Дмитра Бураго (майнові), 2005

17. Елистратова А. А. Английский роман эпохи Просвещения. – М.: Наука, 1966. – 472 с.
18. Фридштейн Ю. Г. Тобайас Джордж Смоллетт. «Приключения Перигрина Пикля» // Все шедевры мировой литературы в кратком изложении. Сюжеты и характеры. Зарубежная литература XVII–XVIII веков: Энциклопедическое издание / Ред. и сост. В. И. Новиков. – М.: Олимп, 1998. – 832 с.
19. Михальская Н. П., Аникин Г. В. История английской литературы: Учебник для гуманитарных факультетов вузов. – М.: Академия, 1998. – 516 с.
20. Жаборюк И. А. Жанровые особенности романов Тобайаса Дж. Смоллетта (к вопросу о становлении романа критического реализма в английской литературе): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 1984. – 24 с.
21. Зарубежная литература XVIII века: Хрестоматия: Учеб. пособ. для вузов: В 2-х т. / Общ. ред. Б. И. Пуришева. – М.: Высшая школа, 1988. – 416 с.
22. Probyn C. English Fiction of the Eighteenth Century 1700 – 1789. London, New York, 1987. – P. 108–132.
23. Соколянский М. Г. О жанровом своеобразии «авантюрного романа» в западноевропейской литературе XVIII века // Филологические науки. – М.: МГУ, 1980. – № 1. – С. 32–36.
24. Alter R. The Picaresque as Fortune's Plaything // Essays on the Eighteenth Century Nov / Ed. by R. D. Spector. – Bloomington and London, 1965. – P. 131–153.
25. Мирский Д. П. Статьи о литературе. – М.: Художественная литература, 1987. – 303 с.
26. Литературная энциклопедия терминов и понятий / Общ. ред. А. Н. Николюкина. Институт научн. информации по общественным наукам РАН. – М.: НПК «Интервак», 2001. – 1600 стб.
27. Green F. Literary Ideas in 18th Century France and England. Frederick Ungar Publishing Co. New York, 1966. – 490 p.
28. Cyclopaedia of English Literature. World Publishing House, New York, 1875. – 717 p.
29. Новожилова К. Р. Языковая структура авторской речи от первого лица в немецкой художественной литературе // Анализ стилей зарубежной художественной и научной литературы: Межвуз. сб. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1987. – Вып. 5. – С. 13–19.
30. Стерн Л. Жизнь и мнения Тристрама Шенди. Сентиментальное путешествие. – М.: Художественная литература, 1968. – 688 с.

УДК 82:1.001.11

*Безчотнікова С. В.
(Київ, Україна)*

ТЕОРІЯ ТРЬОХ «Т» В АНТИУТОПІЧНОМУ ЧАСОВОМУ ХУДОЖНЬОМУ ЦІЛОМУ

В работе обосновано на примере антиутопических произведений феноменологическое понимание художественного времени и введено в употребление категорию темпоральности. Темпоральность художественного текста состоит из триады время автора – время читателя – время героя и имеет субъективный характер. Формируя генетический код антиутопии, время расщепляется в ней на многочисленные истории: историю жизни, чувства и размышлений. На этом фоне возникает полифония, которая

© Безчотнікова С. В., 2005

и формирует авторский стиль. Поэтому антиутопию можно рассматривать только как историю негативности. Она обсуждается автором и читателем во времени и не вмещается в линейную проекцию, а является точечным измерением социального пространства. Его можно определить только темпоральностью-временностью-длительностью взаимодействия автор-герой-читатель. **Ключевые слова:** феноменология, экзистенциализм, темпоральность, временность, ритм, полифония, рассказчик, повествователь, фетиш, историческое время.

*The article gives the phenomenology understanding of literary time and proposes a category of temporality. Temporality of a literary text consists of author's time – reader's time – time of a hero and has subjective character. Time is forming the genetic code of antiutopia and laminates on many histories: histories of life, feelings and thoughts. On this background appears polyphony, which forms author's style. That's why it may be distinguished only as a story of negativity. It is discussed by author and reader during time and can't be contained in a linear projection but as a point dimension of social space. It can be distinguished only by timing-temporal-durable link of author, hero and reader. **Key words:** phenomenology, existentialism, temporality, rhythm, polyphony, fetish, historical time.*

Витоки сучасного розуміння часового виміру буття ми знаходимо у ситуації, яка складеться в європейській культурі на зламі XIX–XX століть. На думку одного із засновників сучасної феноменології, М. Хайдеггера, її пов'язано із долею європейського нігілізму. В цей час на тлі передчуття культурної кризи, позначеної працями Ф. Ніцше, виникають декаданс, модернізм та його найближчими міфопоетичними ідеями від італійського футуризму до російського супрематизму, екзистенціальна література та нечувана до XX століття історія антиутопії.

В творчості німецького філософа та культуролога Вільгельма Дільтея поетичні ідеї Ніцше, особливо його теза необхідності переоцінки цінностей, набувають академічного гатунку. У своїй роботі «Вступ до наук про дух» (1883) найважливішою з усіх визначень життя він називає темпоральність, яка виявляється в течії життя, послідовності, тривалості змін. Відчуття часу визначає зміст нашого життя як руху уперед. Час існує в єдності зі змістом, який наповнює його людською діяльністю, історією та культурою.

Літературу в аксіологічному контексті слід розглядати як достеменний прояв духу, а не як наставлення ідейно-політичного гатунку. Традиційна літературна критика запровадила категоріальну просвітницьку модель розуміння мистецтва слова. Літературний процес вона тлумачила як накопичення засобів та методів художнього відображення дійсності, що втілюється у всесвітньому історичному процесі, ідея якого була запозичена в історико-теологічних студіях Аврелія Августина. Ще на початку XX століття Едмунд Гуссерль, вчитель М. Хайдеггера, висловив думку про незапобіжність деконструкції лінійної моделі історичного часу. Обґрунтована ним концепція «життєвого світу» (Lebenswelt) втілює ціннісний вимір буття людини і стає основною темою художньої літератури XX століття.

Не тільки людина, а й особистість як герой розповіді, виявляється не об'єктом, не структурним компонентом, не системним елементом буття, а його сутністю. І хоча ми можемо заперечувати, або чинити спротив цій тезі, наявність людської присутності, погляду, бажання стають нездоланим фактом мистецтва, науки, філософії. Світ перетворюється на артефакт, але в цьому разі буття перетворюється на текст. Тому література не може бути лише сукупністю знань та духовного досвіду, але не стає і чимось більшим,

наприклад, життям. Вона виявляє себе як географія мислення, стратегія пошуку людиною самої себе, в якій стикається тимчасовість та тривалість людського існування, в універсальному сенсі Темпоральність.

Художній час та простір є найважливішими складовими художнього тексту, що створюють його композиційне ціле. Характер просторово-часових взаємин в літературознавстві ретельно вивчав та розробляв Михайло Бахтін. Він назвав його хронотопом у своїй роботі «Форми часу та хронотопу в романі», створивши низку просторово-часових моделей, що втілюють різні типи мислення та системи цінностей. Окреслюючи Час, як четвертий вимір простору, Бахтін наголошував на його визначальному характері в хронотопі та виділяв літописний, авантюрний та біографічний типи його організації.

Теорія Бахтіна отримала подальший розвиток в академічному літературознавстві і вплинула на осмислення історично – сформованих у мистецтві форм художнього часу та простору, які утворюють жанр та жанрові різновиди. Тому утопічні та антиутопічні твори в традиційних концепціях виглядають як лінійні проєкції бажаного або небажаного майбутнього, в яких досліджується художній час «як засіб визначення сутності подій, що відбуваються, способу життя героїв» (Г. Сабат), або обертання теперішності у бездушність, в якій утопія перетворюється на антиутопію: «послання минулого, теперішнього та майбутнього» в історичному вимірі (О. Ніколенко), трансформація та взаємоперехід просторово-часових координат (О. Кеба) або просторово-часова широчінь «антикарнавального дійства» (Б. Ланін). Але попри вірність та наукову вартість висловлених думок залишається поза увагою феноменологічна та екзистенціальна методологія наукового аналізу, які поставили під сумнів лінійну концепцію часу (М. Босс, М. Хайдеггер), обгрунтувавши не тільки кількісні, а й якісні його характеристики. Вони схарактеризували «буття та час» як суто людський феномен, форму мислення, створену із Ніщо. Такий підхід до художнього твору враховує не тільки авторську позицію, а й читацьке сприйняття літературного часу.

Особливого значення в цьому контексті набуває визначення категорії темпоральності, яку широко застосовують в своїх працях засновники екзистенціалізму та феноменології.

В екзистенціальній традиції темпоральність представлена як тимчасовість (рос. *временность*), кінцевість людського існування, яке надає йому зміст (обрій мислення). Основну тезу роботи М. Хайдегера «Буття та час» (1927) становить думка про те, що природу часу можна передати тільки в його стосунках з людиною. Час, який переживає людина, він називає тимчасовістю, що становить не спосіб буття людини, а «саме це буття» (Dasein). Тимчасовість характеризується кінцевістю, екстатичністю, горизонтальністю, направленістю до смерті. В ньому минуле, теперішнє та майбутнє існують разом і являють собою «екстази» – миті того, що переживає людина, виходячи в минуле, майбутнє та теперішнє. Буття осмислене в горизонті часу – це і є історія. Перебування людини в світі речей утворює його «життєвий світ», перебування читача із твором утворює літературне явище, тобто герой живе у тексті, а не у свідомості автора; текст існує у сприйнятті читача, а не на книжній полиці чи в реєстрах видавництва.

Ж. П. Сартр у другому розділі роботи «Буття та небуття» (1943) пояснює зазначену категорію через Ніщо. Тимчасовість визнається як те, що з'являється в світі через людину, тобто є станом людської душі. Час суб'єктивізується, він є можливим лише у формі багатьох окремих «тимчасовостей», існуючих як ставлення «буття до себе» та «буття в собі», поєднаних Ніщо. Час виникає, на думку Сартра, в процесі постійного вислизан-

ня свідомості від тотожності із самим собою. Теперішнє ж є чистим ніщо. Художня дійсність на відміну від епістемологічної, або суто філософської є уможливленням Ніщо. Тому критерії художності не повинні втілювати ані моральні преференції, ані наукові претензії. Література має бути безжалісною і беззастережною антропологією.

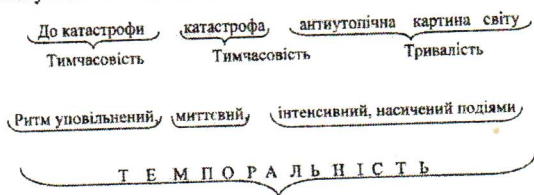
Інший відомий французький феноменолог М. Мерло-Понті в роботі «Феноменологія світосприйняття» (1945) розуміє темпоральність як тривалість часу, що відповідає російському не «времённость», а «времённость», означаючи сутність часу, як просторовість означає сутність простору. Він розуміє її «як іманентний об'єкт свідомості» [2: 275], який без суб'єктивності щезає. Тому «визначення часу, яке імпліцитно вміщується у порівняннях повсякденної свідомості, – як послідовності «тепер» помилково не тільки тому, що зводить минуле та майбутнє до теперішнього: воно неспроможне, тому що знищує само поняття «тепер», як і поняття послідовності» [2: 273]. Мерло-Понті доводить, що неможливо сконструювати за допомогою змісту свідомості майбутнє, бо його не було і воно не залишило в нас свої позначки – це буде тільки уподібнення майбутнього ставленню теперішнього до минулого. Таким чином, минуле не є минулим, а майбутнє майбутнім, вони з'являються лише тоді, коли суб'єктивність порушує повноту буття в собі, обкреслює перспективу, вводячи в буття небуття. Час поновлюється і хвилюється, і з майбутнього в минуле та навпаки. Ідея суб'єктивності як тривалості виявляє прообраз ставлення до іншого Я, відкриває можливість інтенціональної трансгресії, яка лежить в основі інтерсуб'єктивності, тобто моє Я минулого інше по відношенню до Я сьогодення. Поетика інтерсуб'єктивності виступає провідною темою новітніх літературно-філософських студій. Більш того дослідження літературних творів залишає площину невизначеності поетичної філософії, яка притаманна їй від платонівського антигегічного сприйняття природи творчості і ролі митця в суспільстві і до кантіанської теорії про те, що геній диктує правила мистецтву. Від поетичної невизначеності літературознавство поступово переходить на тверде підґрунтя практичної філософії, причому розуміння літературності, художності, моральності змінюються одночасно. До цього колись закликав Михайло Бахтін. Він вважав, що естетика словесної творчості виграла б більше, коли б орієнтувалася на філософську естетику, а не на узагальнення історії літератури, «существует даже какая-то наивная боязнь философского углубления; этим объясняется чрезвычайно низкий уровень проблематики нашей науки» [1: 39], – зазначав він.

Таким чином, слід зауважити, що в усіх запропонованих феноменологічних інтерпретаціях категорії **ТЕМПОРАЛЬНОСТІ – ТИМЧАСОВОСТІ – ТРИВАЛОСТІ** існують як суб'єктивність. Тому темпоральність художнього тексту повинна складатися із тріади час автора – час читача – час героя, який репрезентує текст. Темпоральність автора, героя та читача мають різний характер, бо вони існують в різних часових площинах. Кожен з них є історичним суб'єктом (навіть герой вигаданого художнього світу) в тому сенсі, що не тільки належить іншому природному, фізичному часу, а й «забезпечує відповідність між процесом сигніфікації, який пронизує індивіда, та її ідеологічними та політичними сподіваннями класів, які формуються, даної доби» [3: 357].

Згідно з цією тріадою розкладаються і проаналізовані філософські концепції, що підтверджує вірність запропонованої гіпотези. Природа авторської темпоральності ґрунтовно осмислена в роботі М. Хайдеггера «Буття та час», темпоральність читачського сприйняття в «Феноменології сприйняття» М. Мерло-Понті, темпоральність героя розглянуто М. Бахтіном в розділі «Часове ціле героя» роботи «Автор та герой в естетичній діяльності». Темпоральність – тимчасовість – тривалість є характеристиками художнього часу, які можна назвати теорією трьох «Т» у феноменологічній інтерпретації літературного часу.

В новітніх антиутопіях художній світ подається читачеві через літературну взаємодію, а саме як розпорошення класичних текстів, естетичної вартості ідеологічних концептів або міфологем. Наприклад, в романі «П'ятниця або Тихоокеанський лімб» М. Турньє переписано Просвітницьку ідею робінзонади через метаморфози внутрішнього світу Робінзона Крузо; в «Російській красуні» В. Єрофєєва через сповідь Ірини Володимирівни Тараканової відбувається деконструкція загальновідомої тези про красу, що рятує світ; в повісті «Жовта стріла» В. Пелевіна деміфологізується життєвий світ радянської людини через особистий досвід протагоніста авторської розповіді Андрія.

Розповідь автора являє собою опис подій у часі, що на рівні внутрішньої форми художнього твору виражає сюжет, на рівні структурно-організуючому – композиція. Як динамічні форми вони підпорядковані категорії темпоральності. Умовно сюжет антиутопічного твору розпадається на дві частини, які розділяє катастрофа, революція, природні катаклізми, психологічні, гарячі чи холодні війни. Таким чином, життя розділяється на до та після неординарної події. Час до катастрофи можна схарактеризувати як Тимчасовість, якій притаманні уповільнений ритм та лінійне, послідовне розгортання подій. Час катастрофи виглядає миттєвим, як спалах. Сама ж антиутопічна картина світу виражає Тривалість часу, вона насичена подіями і має прискорений ритм, який виявляє узгодженість художніх елементів в композиції цілого. Схематично темпоральність антиутопічного тексту можна змалювати так:

Так, наприклад, у відомому антиутопічному романі О. Хакслі «О дивний новий світ» змальовано світобудову після дев'ятирічної війни, Великого економічного краху, коли «вибір був лише між всесвітньою владою і повною руйнацією» [4: 342]. Пошук героєм своєї сутності починається з відвідування резервації у Нью-Мексіко, де ритм природного життя вступає в конфлікт з ритмом життя дивного нового світу. Хоча резервацію автор описує тільки на декількох сторінках, вона предстає своєрідним детонатором, що підриває, порушує та прискорює внутрішній ритм нового світу.

Інша антиутопія О. Хакслі «Мавпа та сутність» починається розповіддю режисера про повсякденне життя працівників кіностудії, вона немовби відкриває читачеві образ автора, який представляє умовний світ. Він знаходить сценарій не знятого фільму, в якому змальовано життя у 2108 році, через сто років після атомної війни, коли вижили тільки Нова Зеландія та Африка. Перед читачем постає насичена подіями антиутопічна картина посткатастрофічного світу, в який потрапляє доктор Пул, член новозеландської експедиції по вторинному відкриттю Америки.

В романі-антиутопії французького письменника Р. Мерля «Острів» спочатку події розгортаються в напрямку традиційної пригодницької розповіді, доки на кораблі «Блоссом» не відбувається вбивство капітана та бунт. Після події, яка для усіх членів екіпажу означає смерть, бо в Англії бунтарі підлягали засудженню, перший помічник приймає рішення оселитися на віддаленому острові, де у незвичайно концентрованому часі розгортаються психологічні та озброєні війни.

День Д, трагічна мить термоядерної світової війни, поділяє життя героя в романі Р. Мерля «Мальвіль» на дві частини: до та після Дня події. Еммануель Конт, власник замку Мальвіль, виживши у підвалинах замку разом зі своїми працівниками та друзями, намагається створити новий світ взаємопорозуміння та рівності. В той же час у фортеці Ла-Рок з'являється інша громада, де священник Фюльбер, будує авторитарний режим влади.

Мішель Турньє звертається у «П'ятницю» до відомого сюжету робінзонади, в якому за допомогою інтроспекції автор розкриває життєвий світ героя на час до та після катастрофи корабля. В цьому тексті найбільш яскраво виявляє себе одна з типологічних рис новітніх антиутопій: інверсія Тимчасовості та Тривалості.

Їх відносини як ми бачили за схемою організують темпоральну структуру розповіді. В героїчній свідомості втілюється Тимчасовість, а авторська свідомість виявляє себе у Тривалості композиції. Вона існує в різних регістрах: «щоденник», «спогади», «сон», «виклад». Наприклад, в повісті «Жовта стріла» інверсія відбувається тільки один раз, коли регістр викладу трансформується у регістр сну; Турньє широко використовує інверсію переходячи від викладення до щоденника і навпаки; той самий прийом застосовує Мерль у Мальвілі; Срофєєв у «Російській красуні» вживає інверсію спогадів, сну, викладення, намагаючись створити багаторівневу синоптичну картину радянської дійсності.

Існуючи як суб'єктивність, Темпоральність виявляє себе не тільки у перебігу подій, про які розповідається, а й у життєвому світі персонажів, центром якого може бути сам персонаж, інша людина або річ. Зовнішній образ Іншого (героя) існує у просторі, а його внутрішнє життя, на думку М. Бахтіна, у часі, «ритм якого є ціннісне упорядкування внутрішньої даності, наявності» [1: 139].

Концентруючись на самому собі, персонаж породжує Темпоральність монологу-су, «нарцисизму», яка є уособленням абсолютної влади, монархічної або тоталітарної, «символічного порядку» (Крістева). Так, в романі Р. Мерля «Острів» перший помічник загиблого капітана Месон, прийняв на себе командування кораблем. Він відмовляється від радників у прийнятті рішень, від друзів та жінки, ізолюючи себе після краху своєї агресивної влади у печері. Його намагання управляти громадою на острові, вже навіть без реального впливу на людей, ледве не призводить до його вбивства. Усвідомлюючи свою роль володаря, він підкреслює її своїм зовнішнім виглядом, одягом та манерами. «На порогі стояв Мэсон» в заст'єгнутому сюртуке, в галстукі, в туфлях. Особливо эти туфли удивили Парсела. Они были начищены до блеска, а пряжки так и сияли на солнце. Очевидно, выходя из лодки, вважає Парсела своїм полоненим, він створює інший фетиш, надягаючи на коли відрубані голови переможених. Зміну різних форм влади у часі супроводжує зміна фетиша, тому дискредитація влади відбувається через дефетишизацію. Від європейського одягу разом з владою позбавляється капітан Месон, залишається покинутою огорожа, за якою вже ніхто не живе, жінки та Парсел вмовляють переможця воїнів Тетаїті зняти голови переможених, намагаючись створити на острові атмосферу взаємопорозуміння.

Парсел, життєвий світ якого сконцентрований на Іншому, сповідує християнське «Не убий», і увесь час турбується про долі цих інших. Темпоральність цього образу ви-

глядає як нескінченний полілог: з матросами за життя капітана, у ролі опозиції в парламенті з більшістю Маклеода, з таїтянами проти війни, з жінками за моногамію, з Тетаїті за своє життя та життя своєї сім'ї.

Третій тип темпоральної структури героя, сконцентрованого на речах, яскраво представлений в антиутопіях, що викривають «цивілізацію споживання». Наприклад, в романі французьких письменників Веркора і Коронеля «Квота, або «Прихильник достатку» (1966) головний герой Квота охоплює вигадану країну Тагуальпу рекламним бумом. Кожен громадянин цієї країни має по декілька телевізорів, холодильників, транзисторів і продовжує завалювати свою квартиру різними речами. В романі Ле Клезіо «Велетні» події розгортаються навкрути супермаркету, який стає символом «в'язниці бажань». За допомогою речей, плоду винаходу та пожірання людських бажань, велетні керують світом. Концентрований на речах світ має діалогічний характер.

Розгортання історії в антиутопічному епосі є тривалістю неймовірності жадань. Антиутопічний час є часописом «розпаду» родини, суб'єкта, ім'я, сенсу, самої історичності, де «неусвідомлене береже себе про запас» [3: 187]. Поліфонія антиутопічного роману є симфонією розпорошення політики, міфу, права. Драматична емоціональна тональність антиутопії не є ані «відлунням», ані «відзеркаленням» сенсу життя, а лише обтяження людини владою, світа життям, життя сенсом, сенсу ідеями, ідей мовою, мови свідомістю. У опозиції мова/свідомість все обертається в неймовірне. Тому антиутопію можна розглядати лише як історію негативності. Вона обговорюється автором та читачем у часі, який не вміщується в лінійну проекцію, а є точковим виміром соціального простору. Його можна визначити лише темпоральністю-тривалістю-тимчасовістю взаємодії автор-герой-читач.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Автор и герой: К философским основам гуманитарных наук. – СПб.: Азбука, 2000. – 336 с.
2. Мерло-Понти М. Временность // Историко-философский ежегодник. – М.: Наука, 1991. – С. 271–293.
3. Крістева Ю. Полілог. – К.: Юніверс, 2004. – 480 с.
4. Хаксли О. О дивный новый мир // Английская антиутопия. Романы: Сборник. – М.: Прогресс, 1990. – 640 с.
5. Мерль Р. Остров. – М.: Издательство иностранной литературы, 1963. – 429 с.

УДК 821.111.091-32(73)'06

*Шостак О. Г.
(Київ, Україна)*

РИТУАЛЬНИЙ ДИСКУРС У СУЧАСНІЙ НОВЕЛІСТИЦІ АМЕРИКАНСЬКИХ ІНДІАНЦІВ

В статье рассматривается проблема ритуального дискурса в произведениях выдающихся представителей индианского ренессанса США. Ключевые слова: Ритуал, миф, сказание, коренные жители Америки, нативистская литература.

Problems of Native American ritual discourse are analyzed in the article. Key words: Ritual, storytelling, Native American, myth.

© Шостак О. Г., 2005